

BOGANMELDELSER.

POUL PETER SVEISTRUP: **Konsumenternes Interesse i Konkurrencereguleringer.** 119 Sider, H. Aschehoug & Co. Oslo. 1925.

Den foreliggende lille Bog er tilkendt den af den norske Chokoladefabrik „Freia“ udsatte Prisbelønning paa 10.000 Kr. til den bedste Besvarelse af følgende Spørgsmaal:

„Hvorvidt er det i konsumenternes interesse, at den frie konkurrence inden for den industri, som arbejder for hjemmemarkedet, gjøres til genstand for regulering gennem indgreb fra det offentliges side eller gennem overenskomster mellem de industridrivende selv“.

Opgaven er ligesaa vigtig, som den er vanskelig, og der er gennem Tiderne talt og skrevet meget om Spørgsmaalet, uden at man er kommet Løsningen væsentlig nærmere og heller ikke med det foreliggende Skrift er det afgørende Ord sagt i denne Sag.

Forf. kommer til det Resultat, at det vil være i Konsumenternes Interesse, at Staten paa forskellig Maade griber regulerende ind i det økonomiske Liv, men man føler sig ingenlunde overbevist herom af hans Argumentation, og hvis Bogen ikke sluttede med at angive en Række Midler, som Staten kunde bringe i Anvendelse til Formaalet, vilde man vanskelig selv falde paa, at Statsregulering skulde være hensigtsmæssigt ud fra et Forbrugersynspunkt.

Bogens væsentligste Fortrin ligger i, at Forf. under Drøftelsen af, hvad der tjener Forbrugernes Interesser, sætter Spørgsmaalet om Produktionsomkostningernes Nedsættelse i Forgrunden, medens mere populære Forfattere under Behandlingen af dette Emne — naturligvis under stærk Tilslutning fra det brede Publikum — hæfter sig alt for stærkt ved den enkelte Storproducents formentlig alt for høje Fortjeneste, som de ved Statsforanstaltninger tilsigter at fjerne.

BOGANMELDELSER.

POUL PETER SVEISTRUP: **Konsumenternes Interesse i Konkurrencereguleringer.** 119 Sider, H. Aschehoug & Co. Oslo. 1925.

Den foreliggende lille Bog er tilkendt den af den norske Chokoladefabrik „Freia“ udsatte Prisbelønning paa 10.000 Kr. til den bedste Besvarelse af følgende Spørgsmaal:

„Hvorvidt er det i konsumenternes interesse, at den frie konkurrence inden for den industri, som arbejder for hjemmemarkedet, gjøres til genstand for regulering gennem indgreb fra det offentliges side eller gennem overenskomster mellem de industridrivende selv“.

Opgaven er ligesaa vigtig, som den er vanskelig, og der er gennem Tiderne talt og skrevet meget om Spørgsmaalet, uden at man er kommet Løsningen væsentlig nærmere og heller ikke med det foreliggende Skrift er det afgørende Ord sagt i denne Sag.

Forf. kommer til det Resultat, at det vil være i Konsumenternes Interesse, at Staten paa forskellig Maade griber regulerende ind i det økonomiske Liv, men man føler sig ingenlunde overbevist herom af hans Argumentation, og hvis Bogen ikke sluttede med at angive en Række Midler, som Staten kunde bringe i Anvendelse til Formaalet, vilde man vanskelig selv falde paa, at Statsregulering skulde være hensigtsmæssigt ud fra et Forbrugersynspunkt.

Bogens væsentligste Fortrin ligger i, at Forf. under Drøftelsen af, hvad der tjener Forbrugernes Interesser, sætter Spørgsmaalet om Produktionsomkostningernes Nedsættelse i Forgrunden, medens mere populære Forfattere under Behandlingen af dette Emne — naturligvis under stærk Tilslutning fra det brede Publikum — hæfter sig alt for stærkt ved den enkelte Storproducents formentlig alt for høje Fortjeneste, som de ved Statsforanstaltninger tilsigter at fjerne.

Forf. gaar mere til Bunds i Tingene, idet han ræsonerer, at man ved at lægge Hindringer i Vejen for Bedriftskoncentration vel kan udrydde høj Profit, men samtidig udrydder man de lave Produktionsomkostninger, der dog i hvert Fald frembyder en Mulighed for billige Priser for Konsumenterne.

Ud fra disse Betragtninger giver Forf. sig nu til at undersøge Betingelserne for lave Produktionsomkostninger.

Hvad det drejer sig om er at undgaa „Tomgangstab“ under Produktionen, og det væsentligste Middel hertil ser Forf. i Indførelsen af et fuldt ud rationelt Regnskabssystem, hvorved det bliver muligt nøjagtigt at følge Produktionsprocessens enkelte Led, saaledes at Tomgangstabet afdækkes, hvor det findes.

Som det andet Hovedmiddel til Produktionens Billiggørelse nævner Forf. en omfattende Standardisering af alle de Artikler, der anvendes i Produktionen, hvorved Omkostningerne her iorringes væsentligt, bl. a. derved, at Automatmaskiner kan benyttes i større Omfang, og derved at Fabrikkerne lettere kan naa fuld Kapacitets Udnyttelse, idet Markedet for de enkelte Artikler bliver større.

Forf. er utvivlsomt her inde paa Spørgsmaal af stor Betydning i Driftsøkonomien, og som burde indføres i Undervisningen paa alle tekniske og merkantile Højskoler.

Man skulde imidlertid tro, at den frie Konkurrence netop vilde være særlig egnet til at fremkalde disse rationelle Driftsformer, saa meget mere som de jo netop, tvunget af Konkurrencen, er kommet frem inden for Storindustrien. Forf. indrømmer da ogsaa, at Konkurrencen har en Tendens til — ikke blot at fremkalde lave Produktionsomkostninger, men ogsaa til at skaffe Forbrugerne Andel i disse, men han fremhæver — og deri har han Ret — at dette kun sker ufuldkomment gennem en langvarig og i mange Henseender kraftspildende Proces.

Den teoretiske Mulighed for, at Statsregulering kan gøre det bedre, er derfor tilstede, og Spørgsmaalet er altsaa blot, om denne teoretiske Mulighed, ogsaa kan virkeliggøres i Praxis. Dette Spørgsmaal kan kun besvares efter en Bedømmelse af, hvorvidt den moderne Stat med de Organer, den har eller kan tænkes at faa til sin Raadighed, vil være i Stand til at regulere det økonomiske Liv paa en saadan Maade, at den moderne Storindustri Effektivitet gennemføres i større Udstrækning end hidtil og kommer Forbrugerne til Gode.

Her er imidlertid en af Afhandlingens største Svagheder, idet Forf. kun rent sporadisk berører dette fundamentale Pro-

blem. Det vilde i saa Henseende have været af stor Interesse, om Forf. havde nyttiggjort sig de Erfaringer, man har fra Krigstidens Statsregulering. Man skal aldrig foragte et lagttagelsesmateriale, naar et saadant er tilstede, selv om det er vanskeligt at udnytte, og disse Erfaringer vilde formentlig have vist, at enhver Regulering af det økonomiske Liv har en Tendens til at blive omfattende, idet de selvregulerende Tendenser forstyrres, hvorfor det ene Indgreb fører det andet med sig.

En anden Svaghed i Behandlingen af Emnet er det, at Forf. ikke søger at fastslaa Grænserne for de industrielle Sammenslutningers Evne til at bestemme Priserne. Han viser, hvorledes disse Sammenslutninger ofte i høj Grad billiggør Produktionen, dels ved en mere rationel Organisation af selve Virksomheden, dels ved Borteliminering af unødvendige Mellemlid. Han paaviser endvidere, at disse Sammenslutninger ikke har andet Formaal end at skaffe sig den størst mulige Fortjeneste, men han undersøger ikke Grænserne for deres Magt til at virkeliggøre dette Formaal paa Forbrugernes Bekostning. Her bliver utvivlsomt en meget stor Forskel, om det er en Industri, der arbejder i Konkurrence med Ulandet, eller den paagældende Vare ikke kan være Genstand for Import.

I førstnævnte Tilfælde vil Storbedriften i de fleste Tilfælde være nødt til som Vaaben i Konkurrencekampen at delagtiggøre Forbrugerne i alle de produktionsmæssige Fordele den har, idet der kun i ganske enkelte Tilfælde og for kortere Perioder vil være Tale om Verdensmonopol.

I sidstnævnte Tilfælde derimod er Muligheden for Udnyttelse af et „Monopol“ betydelig større, men er dog altid begrænset af den potentielle Konkurrence og af Surrogatforbruget.

Bogens værste Fejl er imidlertid ikke de ovennævnte Mangler ved Behandlingen af Emnet, men derimod, at Forf. er meget uklar i sine Præmisser. Han sammenblander nemlig økonomiske og etisk-socialt Synspunkter paa en saadan Maade, at man ikke altid er klar over, hvilket af disse Synspunkter han har lagt til Grund for sin Konklusion.

Enkelte Steder fører denne Sammenblanding til at Logikken gaar fuldstændig i Vasken. Side 24 hævdes det saaledes, hvad naturligvis er rigtigt, at Forbrugerne er interesseret i de lavest mulige Produktionsomkostninger, herunder selvfølgelig ogsaa Arbejdslønnen; derefter hedder det:

„Konsumenterne kan dog ikke være interesseret i, at Arbejdsfortjenesten drives urimelig langt ned. Der maa være

et bestemt Niveau og Forhold mellem de forskellige Arbejdere, som maa kunne betegnes som retfærdigt. Man bør ikke stræbe efter paa et enkelt Punkt, hvor de arbejdende maaske er slet organiserede, at drive Lønnen ned under det retfærdige Niveau“.

Dette er selvfølgelig ganske ulogisk. Konsumenterne er altid interesseret i den lavest mulige Løn, og man kan ikke indvende herimod, at slet lønnede Arbejdere ogsaa udfører slet Arbejde, for ved lav Løn i denne Forbindelse maa man naturligvis tænke paa Lønnen i Forhold til Arbejdsydelsen.

Forfatterens Tanke er naturligvis den, at de Mennesker, der gør det grove, kropslige Arbejde, bør kunne leve ordentligt, og deri er jeg enig med ham, men Forbrugeren qna Forbruger er ikke interesseret heri. Det er i det hele en Betragtning, der mere hører hjemme paa Prædikestolen end i en Diskussion om et rent økonomisk Emne.

Denne justum pretium Tankegang gaar igen paa flere Steder i Bogen. Side 25 taler Forf. saaledes om, at Forbrugerne er interesserede i, at Detailhandlernes Andel i den samlede Produktion reduceres i Overensstemmelse med, hvad der kan betragtes som en retfærdig Løn for det samfundsnyttige Arbejde, der udføres. Side 116 tales om, at den moderne Stat skal gribe ind for at sørge for, at hver enkelt Faktor tvinges til at nøjes med et Udbytte, der staar i Forhold til den produktionsmæssige Indsats.

Dette Krav om „retfærdig Pris“ og „retfærdig Løn“ findes hos de fleste socialreformatoriske Bevægelser og udtrykkes som Regel i Kravet om, at Arbejderen skal have det fulde Udbytte af sit Arbejde, og man kan ikke frigøre sig for den Tankegang, at Forf. er stærkt paavirket heraf. Han synes ikke at have Øje for, at Tanken er urealisabel i det stærkt arbejdsdelte og byttende Verdenssamfund, hvor det er umuligt at udrede den enkeltes Andel i det materielle Produktionsudbytte, fordi dette er et Resultat af Kræfterne i deres Samvirke. Fordelingen maa derfor nødvendigvis rette sig efter de enkelte Faktors relative Knaphed, altsaa følge den almindelige Værdilov.

Staten kan naturligvis godt fastsætte, hvad den finder er en „retfærdig Løn“ og „retfærdig Pris“, men man maa i saa Fald være klar over de økonomiske Konsekvenser heraf. Logisk er det imidlertid, at Forf., naar han ønsker at virkeliggøre sine Tanker i denne Retning, kræver Statsregulering; thi dette vil i høj Grad blive nødvendigt, ja, man vil næppe

kunne nøjes med de Smaatterier i saa Henseende, han selv foreslaar.

Ogsaa paa et andet Punkt forringes Bogens Argumentation, ved at man er uklar over Forfatterens Udgangspunkt. Den stillede Opgave gaar ud paa, at man skal undersøge, hvorvidt det er i Konsumenternes Interesse, at den frie Konkurrence gøres til Genstand for Indgreb.

Derved maa være tænkt paa, om Forbrugerne faar deres Behov dækkede paa den billigste Maade ved fri Konkurrence eller ved Regulering — ikke derimod om disse Behov bør dækkes. Det er da vistnok ogsaa det første Spørgsmaal Forf. som Regel tænker paa, naar han taler om Forbrugernes Interesse, men dog ikke altid.

Et Sted udtaler Forf. saaledes, at han ikke mener, at Behovene bør være suveræne, men at disse bør gøres til Genstand for en fornuftsmæssig Regulering. Heri kan han maaske have Ret, men Spørgsmaalet om Konsumentens Interesser i denne Relation bliver dog en hel anden Opgave, end naar man tænker paa Konsumentens Interesse i at faa dækket de Behov, han faktisk har paa den billigst mulige Maade.

I første Fald bliver Regulering altid i Konsumentens Interesse, fordi man ikke tiltror ham Evne til at skønne om sit eget Bedste, og den frie Konkurrence tilfredsstiller alle Behov i lige Grad uden Hensyn til deres moralske Berettigelse.

At dette fuldkommen „uøkonomiske“ Synspunkt har spillet en stor Rolle for de Slutninger, Forf. drager, fremgaar med stor Tydelighed af et af Bogens Eksempler. Det omtales heri, at det vilde betyde en stor Billiggørelse af Produktionen, om Lagrene indskrænkes i Omfang og Antal. Dette kan imidlertid ikke ske under den frie Konkurrence, idet Producenterne vil ønske at levere Forbrugerne Varen saa hurtigt som muligt, og derfor maa have talrige Lagre beliggende rundt om nær Forbrugerne.

Forf. gaar altsaa her ud fra, at det Behov, Forbrugerne har for hurtig Levering, er et forfængeligt Behov, og at det derfor vil være i deres sande Interesse, at de ikke faar tilfredsstillet det, selv om de er villige til at betale derfor. Men at Regulering i saa Tilfælde er i Forbrugernes Interesse er selvindlysende. Den frie Konkurrence har som nævnt kun Evne til at tilfredsstille de Forbrug, man faktisk bar, ikke dem, man efter andres Mening burde have.

Naar Forf. endvidere, idet han her hævder at være i Overensstemmelse med saa godt som alle Nationaløkonomer,

gentagne Gange fremhæver, at den frie Konkurrence navnlig i Detailhandelen foraarsager et saa uhyre Kraftspild og dermed fordyrer de paagældende Tjenester for Forbrugerne, er det formentlig et Udslag af samme Tankegang, saaledes at det ogsaa her er Behovene, man i Virkeligheden kritiserer og ikke den Maade, hvorpaa de dækkes.

Enhver har jo nemlig et vist Behov for en Detailhandler lige uden for sin Gadedør, en stor smuk Butik, et uhyre Udvalg af hver enkelt Artikel, som man kan gennemrode for at finde netop den Ting, der nøjagtig passer til ens individuelle Smag. Man har endvidere et vist Behov for at faa selv den mindste Bagatel bragt til sin Bopæl og til rigelig og lang Kredit, ligesom man ikke vil vente i Butiken, hvorfor den Handlende ikke kan have flere Kunder, end han kan betjene Fredag og Lørdag uden altfor lang Ventetid.

Disse mange Behov søger den frikonkurrerende Detailhandler at dække, men det er klart, at det ikke kan ske gratis. At de Tjenester, der i saa Henseende ydes, ikke er meget dyrere, end de nødvendigvis maa være, fremgaar deraf, at Forbrugsforeningerne ikke synes at kunne levere billigere, ja, endog i mange Tilfælde er ganske ude af Stand til at levere de paagældende Tjenester.

Den Forklaring paa den høje og formentlig stigende Detailavance, at den skulde skyldes, at der er alt for mange Detailhandlere, som alle skal leve, er lidet plausibel. Under Forudsætning af, at der ingen Prisaftaler findes indenfor den almindelige Detailhandlerstand, vilde denne Forklaring forudsætte, at der gælder en Værdilov for Detailhandlere og en anden for alle andre Mennesker. Det almindelige er jo nemlig, at en Ydelse bliver billigere, jo flere der tilbyder at gøre den, men her skulde altsaa det omvendte være Tilfældet.

Det ses let, at saasnart man begynder at kritisere Behovene, kommer man uden mange Argumenter til Statsregulering, men da den stillede Opgave er af ren økonomisk Art, er det klart, at de Slutninger, der drages paa Grundlag af saadanne Argumenter, er af liden Værd som Besvarelse af Opgaven.

Vi har ovenfor fremdraget nogle af Bogens væsentligste Fortrin og Fejl, men der er selvfølgelig mere af begge Slags. Saaledes indeholder Skriftet adskillige solide Argumenter og gode lagttagelser, ligesom gamle Ting undertiden siges paa en ny og bedre Maade, men paa den anden Side indbyder flere Punkter til Kritik.

Forfatterens Terminologi fyldestgør saaledes ikke de Krav

om Klarhed, der maa stilles i en videnskabelig Drøftelse. F. Eks. anvendes det mangetydige Ord „Samfundet“ gentagne Gange, naar der menes Staten. Forf. har aabenbart her ladet sig paavirke af de sociale Bevægelsers uklare Terminologi, der er saa virkningsfuld i Agitationen, men er uegnet for videnskabelige Formaal.

De Former for Statens Indgriben, Forf. bringer i Forslag, kunde ogsaa give Anledning til Kritik, men en saadan er jo af mindre Interesse, naar man i det hele ikke føler sig overbevist om, at Indgriben er i Konsumenternes Interesse.

Man imponeres af Forfatterens Belæsthed, men det er tvivlsomt om denne er kommet Skriftet tilgode, om Resultatet ikke vilde være blevet bedre, hvis han havde staaet noget mere paa bar Bund og derved var blevet tvunget til for sig selv at tænke hele Sagen igennem fra Bunden af. I det hele kunde man have ventet, at den udsatte Prisbelønning havde fremkaldt et Værk, der i noget højere Grad havde kastet Lys over det foreliggende Emne. Spørgsmaalet er jo vigtigt og staaer stadigt paa Dagsordenen i praktisk Politik, og Politikerne kunde vel trænge til en klar Vejledning.

En saadan yder den foreliggende Bog ikke. Kun de, der paa Forhaand har Tilbøjelighed for Statsregulering, vil lade sig overbevise af Bogens Argumentation. Andre vil maaske snarere blive paavirket i modsat Retning. Hele Fremstillingen af Betingelserne for billig Produktion og Paavisningen af, hvorledes den frie Konkurrence stadig udskiller de daarlige Elementer inden for Virksomhederne efter Principet: „Survival of the fittest“, vil hos mange — bl. a. hos Anmelderen — fremkalde Tvivl om, at en Statsregulering selv i bedste Fald vil kunne fremskaffe Varerne billigere i de af Forbrugerne ønskede Arter og Mængder.

Jørgen Pedersen.

Is Unemployment Inevitable? An Analysis and a Forecast by: J. J. ASTER, A. L. BOWLEY, ROBERT GRANT, J. H. JONES, W. T. LAYTON, P. J. PYBUS, B. SUBOKEN RONWTREE, D. SPRING-RICE, F. D. STUART. (Macmillan and Co. Lmt. London 1924).

Forfatterne er de samme, som for et Par Aar siden udgav „The Third Winter of Unemployment“. Den her foreliggende Bog indeholder en almindelig Oversigt over Arbejdsløsheds-